

TRƯỜNG ĐẠI HỌC CÔNG NGHIỆP HÀ NỘI

Giáo trình

DUNG SAI - KỸ THUẬT

ĐO KIỂM CƠ KHÍ

NHÀ XUẤT BẢN THỐNG KÊ

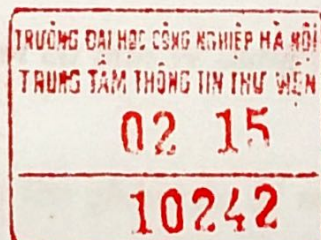

TRƯỜNG ĐẠI HỌC CÔNG NGHIỆP HÀ NỘI

Kiều Văn Quảng (Chủ biên)
Nguyễn Nhật Tân - Nguyễn Anh Thắng

Giáo trình

DUNG SAI - KỸ THUẬT ĐO KIỂM CƠ KHÍ

NHÀ XUẤT BẢN THỐNG KÊ - 2022

LỜI NÓI ĐẦU

Bộ môn Công nghệ Cơ khí - Trung tâm Việt Nhật đã và đang đào tạo các lớp cử nhân cao đẳng, các lớp công nhân kỹ thuật ngành Cắt gọt kim loại và ngành Chế tạo máy. Các môn học liên quan đến kiến thức về dung sai và kỹ thuật đo kiểm đã được giảng dạy nhiều năm. Để bắt kịp với những yêu cầu của thực tế và sự thay đổi của nền khoa học và kỹ thuật trong và ngoài nước; nội dung giảng dạy cần được đổi mới thường xuyên sao cho sát với thực tiễn hơn nữa. Với mục đích giúp độc giả có thêm các kiến thức và kỹ năng cần thiết khi học tập cũng như khi tham gia lao động sản xuất tại doanh nghiệp, chúng tôi biên soạn cuốn **“Giáo trình Dung sai - Kỹ thuật đo kiểm cơ khí”**.

Giáo trình có cấu trúc gồm 6 chương, được tập thể giáo viên Bộ môn Công nghệ Cơ khí biên soạn, cụ thể như sau:

Chương 1: Khái niệm cơ bản về dung sai lắp ghép do ThS. Nguyễn Anh Thắng biên soạn.

Chương 2: Dung sai lắp ghép các bề mặt tròn do ThS. Nguyễn Anh Thắng biên soạn.

Chương 3: Dung sai hình dạng và vị trí của các bề mặt - nhám bề mặt do TS. Nguyễn Nhật Tân biên soạn.

Chương 4: Chuỗi kích thước do TS. Nguyễn Nhật Tân và ThS. Kiều Văn Quảng biên soạn.

Chương 5: Dung sai chi tiết điển hình do TS. Nguyễn Nhật Tân biên soạn.

Chương 6: Dụng cụ đo kiểm thông dụng trong cơ khí, do ThS. Kiều Văn Quảng biên soạn.

Nội dung giáo trình tập trung nhiều vào chương 6 - Đây là nội dung mà nhóm tác giả muốn nêu cụ thể và chi tiết về cấu tạo, công dụng, phương pháp sử dụng và bảo quản các loại dụng cụ đo thông dụng và đặc biệt là các bài toán liên quan đến đo kiểm thường gặp trong thực tiễn sản xuất.

Trong quá trình biên soạn giáo trình không tránh khỏi các thiếu sót. Kính mong độc giả đóng góp ý kiến để giáo trình được hoàn thiện hơn trong lần xuất bản sau.

NHÓM TÁC GIẢ

MỤC LỤC

Trang

LỜI NÓI ĐẦU	3
Chương 1. KHÁI NIỆM CƠ BẢN VỀ DUNG SAI LẮP GHÉP	9
1.1. KHÁI NIỆM VỀ LẮP LẼN TRONG NGÀNH CƠ KHÍ	9
1.1.1. Khái niệm	9
1.1.2. Lắp lẫn và vấn đề tiêu chuẩn hóa	10
1.2. DUNG SAI VÀ SAI LỆCH GIỚI HẠN	10
1.2.1. Các khái niệm cơ bản	10
1.2.2. Miền dung sai, sơ đồ phân bố miền dung sai, cấp chính xác	15
1.3. LẮP GHÉP VÀ CÁC LOẠI LẮP GHÉP	18
1.3.1. Khái niệm lắp ghép.....	18
1.3.2. Các loại lắp ghép	19
1.4. HỆ THỐNG DUNG SAI	25
1.5. SƠ ĐỒ LẮP GHÉP	26
Câu hỏi và bài tập chương 1.....	29
Chương 2. DUNG SAI LẮP GHÉP CÁC BỀ MẶT TRƠN	30
2.1. HỆ THỐNG DUNG SAI LẮP GHÉP	30
2.1.1. Khái niệm:	30
2.1.2. Hệ thống lắp ghép.....	30
2.2. CÁCH GHI KÍCH THƯỚC CÓ SAI LỆCH GIỚI HẠN TRÊN BẢN VẼ CHI TIẾT VÀ TRÊN BẢN VẼ LẮP	33
2.2.1. Ghi bằng chữ	33
2.2.2. Ghi bằng số.....	33
2.2.3. Ghi kí hiệu lắp ghép	33

2.3. CÁC BẢNG DUNG SAI	34
2.4. CÁCH SỬ DỤNG CÁC HÌNH THỨC LẮP GHÉP	34
2.4.1. Lắp ghép có độ dôi	34
2.4.2. Lắp ghép có độ hở	36
2.4.3. Lắp ghép trung gian.....	38
Câu hỏi và bài tập chương 2	40

Chương 3. DUNG SAI HÌNH DẠNG VÀ VỊ TRÍ CỦA CÁC BỀ MẶT- NHÁM BỀ MẶT..... 42

3.1. NGUYÊN NHÂN CHỦ YẾU GÂY RA SAI SỐ TRONG QUÁ TRÌNH GIA CÔNG	42
3.2. SAI SỐ VỀ KÍCH THƯỚC	43
3.3. Sai số về hình dạng và vị trí giữa các bề mặt của chi tiết gia công.....	44
3.3.1. Sai số về hình dạng.....	44
3.3.2. Sai số về vị trí tương quan giữa các bề mặt của chi tiết gia công.....	46
3.4. KHÁI NIỆM, NGUYÊN NHÂN GÂY RA NHÁM BỀ MẶT.....	48
3.4.1. Khái niệm	48
3.4.2. Nguyên nhân gây ra nhám bề mặt	50
3.4.3. Các chỉ tiêu đánh giá nhám bề mặt.....	50
3.4.4. Hình dạng nhám bề mặt theo phương pháp gia công	53
3.4.5. Ghi ký hiệu nhám bề mặt trên bản vẽ.....	58
Câu hỏi và bài tập chương 3	59

Chương 4. CHUỖI KÍCH THƯỚC..... 60

4.1. KHÁI NIỆM CƠ BẢN	60
4.1.1. Khái niệm chuỗi kích thước	60
4.1.2. Phân loại chuỗi kích thước	61
4.1.3. Các thành phần của chuỗi kích thước.....	61
4.1.4. Nguyên tắc lập chuỗi kích thước	62

4.2. GIẢI CHUỖI KÍCH THƯỚC	62
4.2.1. Mối quan hệ giữa các khâu trong chuỗi	62
4.2.2. Giải chuỗi đường thẳng theo phương pháp đổi lần chức năng hoàn toàn.....	64
4.2.3. Giải bài toán theo phương pháp đổi lần chức năng không hoàn toàn	71
Câu hỏi và bài tập chương 4.....	80
Chương 5. DUNG SAI CHI TIẾT ĐIỂN HÌNH.....	81
5.1. DUNG SAI REN.....	81
5.1.1. Dung sai kích thước ren hệ mét.....	81
5.1.2. Dung sai lắp ghép ren thang	85
5.2. DUNG SAI LẮP GHÉP THEN VÀ THEN HOA	89
5.2.1. Dung sai lắp ghép then	89
5.2.2. Dung sai lắp ghép then hoa	91
Câu hỏi và bài tập chương 5	95
Chương 6. DỤNG CỤ ĐO KIỂM THÔNG DỤNG TRONG CƠ KHÍ....	96
6.1. CƠ SỞ ĐO LƯỜNG KỸ THUẬT.....	96
6.1.1. Khái niệm về đo lường kỹ thuật [1]	96
6.1.2. Các loại dụng cụ đo và các phương pháp đo.....	97
6.1.3. Sai số trong đo lường.....	99
6.2. CÁC LOẠI DỤNG CỤ ĐO KIỂM THÔNG DỤNG	101
6.2.1. Thước lá.....	101
6.2.2. Thước cặp	103
6.2.3. Panme	107
6.2.4. Vòng chuẩn (Setting Ring).....	111
6.2.5. Đồng hồ đo lỗ (Cylinder Gauge - Bore gauge)	112
6.2.6. Đồng hồ so (Dial indicator).....	116

6.2.7. Các loại căn, mẫu (Block gauge).....	119
6.2.8. Ca líp	123
6.2.9. Khối pha lê song song (Optical Parallels-Optical Flats)	126
6.2.10. Khối V (V Block)	130
6.2.11. Bàn máp (Surface Plate)	130
6.2.12. Các loại dưỡng kiểm.....	133
6.2.13. Ni vô (Nivo Ruler)	133
6.2.14. Ke góc (900 square).....	134
6.3. MỘT SỐ BÀI TOÁN VỀ ĐO LƯỜNG SỬ DỤNG CÁC DỤNG CỤ ĐO THÔNG DỤNG.....	136
6.3.1. Đo các thông số hình dạng hình học	136
6.3.2. Đo các thông số về vị trí tương quan:	146
6.3.3. Đo góc	156
6.3.4. Đo kiểm các thông số của máy tiện và phay	159
6.3.5. Đo kiểm các thông số của bánh răng - trục răng	175
6.3.6. Đo kiểm các thông số của ren.....	180
6.4. MÁY ĐO.....	185
6.4.1. Máy đo 3 chiều	185
6.4.2. Máy chiếu biên dạng	188
6.4.3. Máy đo độ cứng.....	190
Câu hỏi và bài tập chương 6.....	197
Phụ lục 1: Bảng các sai lệch hệ thống lỗi thường dùng	202
Phụ lục 2: Bảng các sai lệch hệ thống trục thường dùng	204
TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	206

Giáo trình

DUNG SAI - KỸ THUẬT

ĐO KIỂM CƠ KHÍ

Chịu trách nhiệm xuất bản:

Q. Giám đốc

NGUYỄN VIỆT QUÂN

Chịu trách nhiệm nội dung:

Tổng Biên tập

NGUYỄN THỊ THÚY HẰNG

Biên tập, sửa bản in: LÊ TUYẾT MAI

Trình bày sách: MẠNH HÀ

Thiết kế bìa, minh họa: DŨNG THẮNG

Sách được xuất bản tại:

NHÀ XUẤT BẢN THỐNG KÊ

Địa chỉ: 98 Thụy Khuê, Tây Hồ, Hà Nội * Điện thoại: (024) 38 474 185
Website: nhaxuatbanthongke.vn * Email: xuatbanthongke.kd@gmail.com

ĐỐI TÁC LIÊN KẾT:

Trường Đại học Công nghiệp Hà Nội

Địa chỉ: Phường Minh Khai, Quận Bắc Từ Liêm, TP. Hà Nội.

-
- In 3.000 cuốn, khổ 16×24 cm tại NXB Thống kê - Công ty CP Khoa học và Công nghệ Hoàng Quốc Việt
Địa chỉ: Số 18 Hoàng Quốc Việt, Q. Cầu Giấy, TP. Hà Nội.
  - Số xác nhận ĐKXB: 643-2022/CXBIPH/09-05/TK do Cục Xuất bản, In và Phát hành cấp ngày 02/3/2022.
  - QĐXB số 25/QĐ-NXBTK ngày 11/5/2022 của Giám đốc Nhà xuất bản Thống kê.
  - In xong và nộp lưu chiểu quý II năm 2022.
  - ISBN: 978-604-75-2162-3

Giáo trình
DUNG SAI - KỸ THUẬT
ĐO KIỂM CƠ KHÍ

Bạn đọc được phục vụ tài liệu tại:
Trung tâm Thông tin Thư viện
Trường Đại học Công nghiệp Hà Nội

Tại TP. Hà Nội:

Cơ sở 1: Phường Minh Khai, Q. Bắc Từ Liêm

Cơ sở 2: Phường Tây Tựu, Q. Bắc Từ Liêm

Tại Hà Nam:

Cơ sở 3: Phường Lê Hồng Phong, thành phố Phủ Lý

Website: www.hau.edu.vn

TRƯỜNG ĐẠI HỌC CÔNG NGHIỆP
TRUNG TÂM THÔNG TIN THƯ VIỆN

Mã sách: 021510242

ISBN-13: 978-604-75-2162-3

Giá: 50.000đ